

ПІВНІЧНА ІНГРІЯ ТА ЇЇ ЗБРОЙНІ ФОРМУВАННЯ У БОРОТЬБИ ЗА ДЕРЖАВНУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ У 1918–1920 рр.

Юрій Каліберда, Віктор Пилипенко

NORTHERN INGRIA AND ITS ARMED FORMATIONS IN THE STRUGGLE FOR STATE INDEPENDENCE IN 1918–1920

Yurii Kaliberda, Viktor Pylypenko

The article emphasizes that the history of the liberation struggle of the Ingrian Finns against Russian enslavement in the 20th century remains an underexplored topic in European history. The authors highlight that over 300 years of Ingria's existence within Russia (the Russian Empire, the USSR, and the modern Russian Federation), due to the assimilation policies of the communist leadership, mass repressions, and deportations of the best representatives of this people, have almost completely erased the very name of this land from the memory of its contemporary citizens. As a result, its history, culture, and traditions have become a Terra Incognita for most of them.

Describing the historiography of the issue, the authors state that neither Soviet-era historians nor contemporary Russian historians have researched or even mentioned this topic – it remains practically forbidden. The article aims to use available historical sources, including archival materials, to shed light on the history of the formation of the military units of the Republic of North Ingria and to examine their participation in the unequal armed confrontation with Bolshevik Russia in 1919–1920.

The article also highlights that, with the support of the local population, the soldiers of the Liberation Army of the Republic of Kirjasalo not only successfully resisted the Bolshevik occupiers from July 1919 to December 1920 but also launched two daring offensives, directly threatening the capital of Soviet Russia.

In the conclusions, the authors emphasize that only Ukraine's final victory over rashism and the collapse of Putin's Russia will provide a new historical opportunity for all its oppressed peoples to restore historical justice and revive their own statehoods.

Keywords: Republic of North Ingria, Ingrians, struggle for independence, Bolshevism, occupation, Ingrian military formations.

У сучасній вітчизняній історичній науці існує ряд проблем, які відносяться до малодосліджених. Однією з таких, на наше переконання, є історія визвольної боротьби Республіки Північна Інгрія або Республіки Кір'ясало у 1918–1920 рр. з російським більшовицьким окупаційним режимом. Події відбувалися на Карельському перешийку у 50-ти кілометрах від «червоного» Петрограду, де в той час на загальній площі спочатку 30 кв. км, а згодом 75 кв. км існувала зажата з усіх боків на кордоні між Фінляндією та Радянською Росією крихітна держава зі столицею у селищі Кір'ясало (Ковальов 2019, с.7). За короткий час свого існування Республіка Північна Інгрія змогла обзавестися всіма необхідними державними атрибутами: гербом, прапором, гімном, армією, флотом, військовою формою, військовими нагородами (Хрест Білої Стіни та Хрест Учасника Визвольної Війни), судом, газетою («Кір'ясалон Саномат»), поштою та поштовими марками. В країні ефективно працювали державні органи влади, невеликі підприємства, школи, будинок для сиріт та госпіталь (100-летньому юбилею... 2019, ч. 2).

В радянській історичній літературі події в Північній Інгрії згадувались дуже рідко і в повністю спотвореному вигляді. Наприклад, А. Пюккенен, який ще в 1997 р. одним з перших почав досліджувати цю тему, в одній зі своїх публікацій цитував книгу радянського російського історика Г. Усискіна «З революційної історії Карельського перешийку»: «В жовтні 1919 року, коли армія Юденича стояла на західних підступах до Петрограду, білофінські банди знову перейшли кордон в районі Кір'ясали, Мийкула, Лемболово. Чотири дні господарювали вони в прикордонних районах Карельського перешийку. Прибулі частини червоної армії розбили білобандитів і витіснили з радянської території» (Пюккенен 2007).

Минули десятки років, проте в сучасній російській історіографії збройна боротьба Північної Інгрії за свою незалежність проти російських більшовиків до цього часу називається, як стверджує С. Хірвінов, цитуючи А. Давиденка, «короткотерміновою вилазкою білобандитських формувань, що фінансувались шовіністичними колами в Фінляндії» (Хірвінов 2006). Отже, як бачимо, ні сто років тому, ні тепер російська історична наука не спромоглася назвати справжню суть тих драматичних подій, коли волелюбні фіни-інгерманландці не «чотири дні», а фактично два роки зі зброєю в руках відстоювали незалежність Північної Інгрії в боротьбі з агресивним більшовизмом.

За останні роки історія Інгерманландії привернула увагу таких дослідників як Д. Ковальов, В. Мусаєв, М. Ніколаєв, А. Пюккенен, А. Тиайнен, С. Хірвінов та ін.

Метою цієї статті є спроба за допомогою доступних історичних джерел висвітлити історію створення військових формувань Республіки Північна Інгрія та дослідити їх участь у нерівному збройному протистоянні з більшовицькою Росією у 1919–1920 рр. На думку деяких дослідників саме активний Визвольний рух інгерманландських фінів примусив більшовицький уряд заради своєї безпеки у березні 1918 р. перенести столицю радянської Росії із Петрограда до Москви (Ковальов 2019, с. 4–5).

Завдяки підтримці населення, вояки Визвольної армії Республіки Кір'ясало з липня 1919 р. по грудень 1920 р. не лише чинили успішний опір більшовицьким окупантам, але й двічі переходили у сміливі наступи, безпосередньо загрожуючи столиці радянської Росії. Основою Збройних сил Республіки Північна Інгрія стали створені навесні 1919 р. з числа добровольців Західно-Інгерманландський (на території Естонії) та Північно-Інгерманландський полки (на території Фінляндії та Північної Інгрії). Впродовж літа-осені 1919 р. ці два інгерманландські військові формування відчайдушно намагались як самостійно, так і за допомогою Естонської народної армії (ЕНА) та білогвардійської Південно-Західної армії (ПЗА), визволити свій рідний край від влади російських більшовиків та вибороти державну незалежність своєї вітчизни.

Лютнева революція 1917 р. в Росії пробудила національні почуття багатьох поневолених царатом народів і етносів, які після розвалу Російської імперії приступили до створення власних національних держав. Про свої права на самовизначення заявило також чимало нечисленних етнічних груп та народностей. Серед таких народів були інгерманландські фіни, які проживали на території Петроградської губернії ще до того, як був заснований Санкт-Петербург. Історія республіки Північна Інгрія – яскравий приклад того, як маленький етнос намагався захистити своє право на існування і суверенітет.

Інгрія, Іжорія або Інгерманландія – етнокультурний і історичний регіон, розташований по берегах Неви, обмежений Фінською затокою, річкою Нарвою, Чудським озером на заході і Ладозьким озером з прилеглими до нього рівнинами на сході. Її слов'янська назва – Водська п'ятина. Корінними мешканцями цієї землі були народи та племена фіно-угорської мовної групи: іжорці, велси та фіни-інгерманландці, предки яких у XI–XII ст. під назвою «чудь» вперше з'явилися у давньоруських літописах (Musayev 2000, с. 3, Ніколаєв 2019).

Показово, що за давньою легендою, ця країна була названа на честь дочки шведського короля Олафа Скотконунга Інгігерди (1002–1050), яка після одруження у 1019 р. з київським князем Ярославом Мудрим (987–1054), отримала від свого чоловіка у подарунок район Старої Ладogi з околицями. В дійсності ж інгерманландці – це фіни, що переселилися зі шведської Фінляндії на початку XVII століття (Ніколаєв 2019).

Упродовж століть Інгрія входила до складу різних державних утворень: Київської Русі, Новгородської республіки, Шведського королівства та Московського царства. У ході Північної війни, у 1702–1703 рр., територія Інгрії була завойована російськими військами і включена спочатку до складу Інгерманландської (1708), а у 1710 р. до Санкт-Петербурзької губернії Російської імперії. Як і інші національні меншини, інгерманландці (більшість з яких сповідували лютеранство), перебуваючи під владою російського царя, зазнавали національного, культурного, релігійного та соціального гноблення. Крім русифікації, ця нечисленна етнічна група страждала від асиміляційних процесів, які дуже сильно позначились на її загальній чисельності. Так, за результатами перепису населення Російської імперії 1897 року, на території десяти повітів Санкт-Петербурзької губернії проживало 639 843 росіян, 109 150 фінів, 51 882 естонців, 13 715 іжорців (Musayev 2000, с. 6).

У передреволюційні роки у Петербурзькій губернії проживало понад 120 тис. інгерманландських фінів. У багатьох місцевостях фіни тоді становили більшість населення (особливо у Північній Інгерманландії, поблизу старого кордону з Фінляндією) (Пюккенен 2007).

Лютневі події 1917 р. надали потужного імпульсу національному руху інгерманландців у їх прагненні до національного самовизначення. Так, впродовж березня-вересня 1917 р. відбулося два національних з'їзди, делегати яких активно виступали за національно-культурну автономію для інгерманландських фінів у складі Росії. Проте ці процеси значно загальмувались з

приходом більшовиків до влади в Росії у листопаді 1917 р. Незважаючи на проголошене ними право націй на самовизначення, новий уряд обмежував діяльність інгерманландців, спрямовану на здобуття автономії. Більшовикам не сподобалася підвищена політична активність інгерманландських фінів. Газети, що видавалися в Петрограді фінською мовою, були закриті. Створені за рішенням Третього інгерманландського з'їзду (10 березня 1918 р.) на зразок Фінляндії волосні правління на території Петроградської губернії були розпущені як «куркульські». Натомість влітку 1918 р. нова влада створила свої органи місцевого самоврядування – комітети бідноти. Вони не мали авторитету, оскільки серед місцевих селян бідноти було мало, переважали середняки-одноосібники. Нова влада почала зачиняти лютеранські церкви та піддавати гонінням її пасторів та національно свідому інтелігенцію. 1918 року по всій території Росії, підконтрольній більшовикам, розпочалась хвиля селянських виступів. Так, за підрахунками сучасних істориків з березня по жовтень 1918 р. у повітах Петроградської губернії їх кількість сягала 48. Більшовики необережно роздали зброю місцевому населенню губернії для захисту від наступу німців на початку року і тому тепер мали справу з озброєними людьми, які не бажали задарма віддавати свій хліб та інше продовольство. Влітку 1918 р. повсталі на кілька діб захопили станції Волосово і Вруда. У повстанні брали участь російські, фінські та естонські селяни, які були мешканцями цих місць. Керував повстанням інгерманландець – капітан російської армії П. Конто. Вподовж виступу повсталі чинили збройний спротив спробам вояків продовольчого загону реквізувати продовольство у селянських родин (Мусаев 2001, с. 24).

Невдоволені політикою радянської влади після придушення цих виступів, чимало їх учасників шукали притулок у Фінляндії та Естонії. Кількість біженців з радянської Росії постійно зростала. Так, 31 січня 1919 р. у м. Гельсінкі зусиллями біженців-інгерманландців було створено Тимчасовий комітет управління Інгерманландії під керівництвом професора П. Тойка (згодом К. Тьонні). Тимчасовий комітет звернувся до уряду Фінляндії з проханням про приєднання Інгрії до складу фінської держави та надання дозволу на створення з числа інгерманландських біженців військових формувань на Карельському перешийку (Мусаев 2001, с. 77–78; Musayev 2000, с. 34).

За планами комітету дві тисячі фінських та інгерманландських добровольців повинні були негайно розпочати наступ проти більшовиків на Карельському півострові в південному напрямі. Одноразово естонсько-інгерманландські війська виступили б з боку Естонії, а фінські частини розпочали б бойові дії проти Червоної армії з Південної Карелії через Олонець (Musayev 2000, с. 35–36).

Але через складу обстановку, пов'язану з недавнім закінченням Визвольної війни (28.01–16.04. 1918 р.), фінський уряд не наважився розпочати широкомасштабну війну проти більшовицької Росії. Більш суттєву допомогу інгерманландцям вдалося отримати від Естонії, війська якої на той час звільнили територію своєї країни від Червоної армії і намагалися розпочати наступ на Петроград. В результаті переговорів, що відбулися 26 березня 1919 р., між естонським урядом, який представляли прем'єр-міністр К. Пятс, генерали Й. Лайдонер і Я. Соотс, і членами Тимчасового комітету управління Інгерманландії Й. Саволайненом і Т. Тойкка, було укладено договір про звільнення Інгерманландії від більшовиків, відповідно до якого на території Естонії передбачалося сформувати з числа інгерманландських добровольців трибатальйонний полк чисельністю 1 500 осіб, витрати на утримання якого естонський уряд брав на себе (Мусаев 2001, с. 88; Musayev 2000, с. 36–37).

За цим договором Естонія дозволяла чоловікам, здатним носити зброю, в'їзд у країну, забезпечувала їх озброєнням, навчанням та утриманням, підпорядкувавши їх естонському командуванню як особливу групу військ при наступі на Петроград. У тексті договору був і такий пункт: «... коли від більшовицької диктатури буде звільнено частину Інгерманландії, і для її захисту знадобляться свої війська, це буде єдиною причиною, через яку інгерманландські військові формування будуть звільнені від служби Естонії». У квітні 1918 р. у складі 1-ї дивізії ЕНА розпочалося формування добровольчого загону, кістяком якого стали інгерманландські біженці та фінські добровольці з полку «Північних хлопців», які до цього воювали проти більшовиків у лавах Естонської народної армії. Серед його командного складу були і офіцери фінської армії. Командиром загону було призначено інгерманландця, капітана царської армії, георгіївського кавалера Олександра Тьонні (брата К. Тьонні) (Musayev 2000, с. 36–37).

Інгерманландський добровольчий загін у травні 1919 р. налічував у своєму складі 402 вояка, причому половину з них складали добровольці, які приїхали через Фінляндію до Естонії з Північної Інгрії. 12 травня загін став офіційно називатися 1-м Інгерманландським батальйоном. У батальйоні за ініціативи капітана Хаапакоскі були введені особливі відзнаки з інгерманландською символікою – жовто-синьо-червоні шеврони та погони жовтого кольору з просвітом із двох червоних смуг та синьої смуги посередині (Musayev 2000, с. 90).

13 травня 1919 р. російський Північний корпус, який знаходився в Естонії у складі Естонської народної армії, під командуванням генерал-лейтенанта О. Родзянко (1879–1970) почав наступ на Петроград. 15 травня, зламавши фронт 6-ї дивізії 7-ї армії червоних, ним було взято Гдов. Естонські війська надавали йому підтримку, а 1-й Інгерманландський батальйон мав просуватись лівим флангом вдовж Фінської затоки. Проте перший бій з червоними, який відбувся 15 травня 1918 р., був невдалим для інгерманландців. Під час висадки з естонського корабля десанту в районі с. Косколово, група зі 150 вояків 1-го Інгерманландського батальйону потрапила під сильний обстріл з боку червоного загону під керівництвом місцевих радянських робітників П. Трофімова та Ф. Афанасьєва, що примусило їх змінити заплановане місце висадки і перенести його у гирло р. Луга. Після повторної висадки, зайнявши Косколово, вояки-інгерманландці почали просуватись в напрямку Куземкіно і Получчя. Відповідно друга та третя десантні групи інгерманландських піхотинців, які діяли східніше від першої, майже без бою зайняли с. Йоенперя. Після об'єднання всіх десантних груп 1-й Інгерманландський батальйон спільними силами доволі швидко зайняв село Сойкіне, де до його складу приєдналися близько 50 місцевих жителів, і маршем рушив на Копор'є. За оцінками червоних загальна чисельність батальйону на той час не перевищувала 500 вояків (Musayev 2000, с. 38–39; РГВА, оп. 3, дело 47, с. 17).

Під час штурму фортеці Копор'є 18 травня 1918 р. інгерманландці у взаємодії з Островським полком Північного корпусу зазнали великих втрат від шквального вогню на відкритій місцевості і були вимушені відступити. Серед загиблих було 43 вояки, 4 офіцери та командир батальйону А. Тюнні. Після закінчення бою батальйон був виведений із зони наступу на переформування на Сойкінський півострів, де отримав поповнення з Таллінна та добровольців із сіл Західної Інгерманландії. Внаслідок повторного штурму, який відбувся 24 травня 1918 р., батальйон, чисельність якого збільшилась до 1 621 вояка, захопив Копор'є. Новим командиром замість загиблого А. Тюнні було призначено майора Фінської армії А. Уймонена. Наприкінці травня червоні здійснили контрнаступ і відтіснили інгерманландців до р. Сумма. Проте їх успіх виявився короткочасним. 3 червня білі знову перехопили стратегічну ініціативу, вдаривши у стик 6-ї та Зведеної Балтійської дивізії РСЧА і відтіснили більшовиків до с. Усть-Рудиці (Мусаєв 2001, с. 91; Ніколаєв 2019; Пюккенен 2007).

Початок весни та середина червня були тимчасовим періодом найбільших успіхів білих у ході весінньо-літнього наступу 1919 р. на Петроград. Антирадянським силам на той час вдалося взяти під контроль територію Гдовського і Ямбургського повітів. 10 червня Інгерманландський батальйон був переформований у полк, що складався з двох батальйонів та артилерійської батареї. У середині червня 1919 р. чисельність полку становила вже 2 258 осіб. Щоб завоювати симпатії місцевого населення, більшість якого негативно ставилась до російських білогвардійців, на відвойованих від більшовиків територіях діячі Тимчасового комітету управління Інгерманландії, які перебували в розташуванні батальйону, розпочали роздачу борошна (750 пудів) і продовольства органам місцевого самоврядування, призначали своїх комендантів, оминаючи представників російської військової влади (Мусаєв 2001, с. 91–92; Пюккенен 2007).

До Петрограду тоді залишались лічені кілометри. Проте успіхи інгерманландців та вояків Північного корпусу фактично були зведені нанівець недолугою щодо народів колишньої Російської імперії політикою з боку білогвардійського генерала О. Родзянка. Командувач Північного корпусу був не тільки незадоволений подвійним підпорядкуванням Інгерманландського полку, але й звинуватив його командування у сепаратизмі. 9 червня 1919 р. у Ямбурзі під час зустрічі генерала О. Родзянка з командиром полку майором А. Уймоненом відбулася гостра розмова, у ході якої командувач Північного корпусу цинічно заявив про те, що «він не знає, хто такі інгерманландці і що в Росії живуть тільки росіяни» (Мусаєв 2001, с. 93; Родзянко 1920, с. 43).

Комендант Ямбура Бібіков постійно нагнітав обстановку, доповідаючи О. Родзянку про небезпечність інгерманландського сепаратизму (Пюккенен 2007).

Відношення між О. Родзянком та А. Уймоненом остаточно зіпсувались після того, як на підході до Петрограду 13 червня 1919 р. захисники фортів Червона Гірка та батареї Сірий Кінь підняли заколот проти більшовиків і перейшли на бік білих. Бійці Західно-Інгерманландського полку не змогли пробитися до повсталого форту через сильний вогонь противника. Командування Північного корпусу не надало своєчасної допомоги повсталим, які після даремного очікування залишили свої позиції. Цим скористалися більшовики, загони берегової охорони яких швидко відновили владу над недавно втраченими важливими стратегічними об'єктами. Цей інцидент негативно вплинув на ситуацію на фронті в цілому і загальмував наступ об'єднаних сил на Петроград (Пюккенен 2007).

У скоєному білі безпідставно звинуватили інгерманландців, передовий загін яких здійснював розвідку на цій ділянці фронту і, на їх думку, своєчасно не попередив про заколот коман-

дування корпусу. 16 червня розвідувальний загін Інґерманландського полку, який у свою чергу залишився без підтримки союзників, вимушений був відступити зі своїх позицій у с. Лебязе. Генерал О. Родзянко видав наказ про роззброєння та розформування Західно-Інґерманландського полку. Його особовий склад приєднувався до частин 2-ї дивізії Північного корпусу, а фінським офіцерам дали можливість повернутися через Естонію до Фінляндії.

Наприкінці весни – початку літа 1919 р. в Північній Інгрії проводилася мобілізація до Червоної армії. Мобілізація проходила настільки важко, що більшовицьке керівництво вдалось до надзвичайних примусових, заходів: примусових робіт, розстрілу дезертирів, ув'язнення у концтабори, конфіскації майна та захоплення в заручники близьких родичів невдоволених радянською владою. Тільки за один тиждень чекістами було заарештовано понад 200 осіб. Каральними акціями проти мирного населення безпосередньо керував начальник внутрішньої оборони Петрограда Я. Петерс (1886–1938). Рятуючись від мобілізації та «червоного» терору, приблизно 2–3 тис. мешканців Північної Інгрії перейшли кордон та опинилися на фінській стороні в районі Раута-Раасули. Близько 500 із них були здатні носити зброю. Згодом саме цей район на Карельському півострові по той бік фінського кордону стане плацдармом інґерманландського Визвольного руху (Musayev 2000, с. 45).

За непослух радянській владі кілька сотень мешканців селищ Куркіомякі, Токсово та Кунвайсі разом з їх сім'ями були насильно переселені на кордон між Петроградською та Новгородською губернією (Viivainen 2011, с. 142).

На початку літа біля російсько-фінського кордону відбулися перші бойові сутички між радянськими прикордонниками та загонами озброєних селян. 11 червня 1919 р. у ході цих зіткнень кілька груп повстанців чисельністю у декілька сотень вояків, озброєних стрілецькою зброєю та декількома кулеметами, захопили місцевість Кір'ясало у Лемболовській волості, яка своєрідним трикутним клином вдавалась у фінську територію, де були компактно розташовані п'ять невеликих селищ (Аутіо, Пусанмякі, Тиканмякі, Уусікюля та Ванхакуля) та митний пост. Спроби червоних повернути цю територію під свій контроль зазнали невдачу (РГВА, оп. 3, дело 254, с. 23, 34).

Таким чином на мапі з'явився так званий «Кір'ясальський виступ», який відокремився від Радянської Росії і народилася Республіка Кір'ясало – незалежна держава фінських інґерманландців у Північній Інгрії. Ця подія відбулася 9 липня 1919 р. на березі річки Вуокса у прикордонному м. Рауту (зараз Сосново) на фінській території, де відбулися збори 400 біженців. На зборах було обрано Тимчасовий комітет Північної Інгрії з 8 членів на чолі з С. Термоненом. Комісію з військових справ при комітеті очолив М. Саловайнен. На зборах проголошувалась ідея незалежності всієї Інгрії, територія якої повинна була звільнитись від російського впливу і увійти до федеративного союзу з Фінляндією, Естонією та Карелією. Через брак власного війська та озброєння Тимчасовий комітет звернувся по військову допомогу до фінського уряду (Мусаєв 2001, с. 106–107; Musayev 2000, с. 46–47).

Для захисту державного суверенітету новоствореної держави Тимчасовий комітет Північної Інгрії негайно приступив до створення власної армії. 9 червня 1919 р. на Зборах інґерманландців, що відбулися в Рауту, було вирішено організувати з числа біженців, які вміють тримати в руках зброю, регулярний озброєний загін для захисту Кір'ясало. Основою Збройних сил молодшої республіки стали загони повсталих селян, які приступили до захисту її установ та кордонів від посягань росіян. Зважаючи на те, що серед інґерманландців не знайшлося достатньо компетентного у військовій справі керівника, Збори ухвалили підібрати на цю роль фіна, прийнятного і для фінського уряду і для керівництва білих. З цією метою представник Тимчасового комітету Північної Інгрії у справах фінансів П. Тапанайнен виїхав до Гельсінґфорсу (Гельсінкі). 17 липня 1919 р. він отримав схвалення з боку офіційних кіл Фінляндії щодо призначення військового керівника інґерманландців. Ним став учасник Першої світової війни, георгіївський кавалер, підполковник Георг Вільгельм (Юр'є) Ельфенґрен (1889–1927), який раніше служив у російській армії. Наприкінці 1917 – на початку 1918 рр. він перебував у Криму. Як командир кінного загону, брав активну участь у повстанні кримських татар проти радянської влади. Після повернення у Фінляндію взяв участь у Визвольній війні на боці білих (Musayev 2000, с. 47).

У липні, занепокоєні агресивними планами Радянської Росії щодо нового державного утворення, Військове міністерство Фінляндії надало першу військову допомогу збройному загону Північної Інгрії, яка складалась з 500 гвинтівків та 8 кулеметів. Зброю фіни надавали з вимогою, що інґерманландці «не будуть самостійно здійснювати будь-яких наступальних дій» (Ahti 1987, с. 201; Musayev 2000, с. 46–47).

Чисельність сформованого Ельфенґреном Північного Інгерманландського батальйону (згодом полку) становила близько 500 бійців. Він складався з кількох рот. «Озброєння цих селян

було найрізноманітнішим, – згадував під час допитів слідчим радянських органів держбезпеки Ю. Ельфенгреном. – було їх, мабуть, кілька сотень чоловік і керували ними свої ж інгерманландці з селян – колишні унтер-офіцери та солдати старої армії на чолі з колишнім прапорщиком (Юкка Тірранен) воєнного часу та його братом (не військовим). Був там ще один прапорщик воєнного часу, якийсь Тіттанен, за професією кореспондент маленького інгерманландського органу друку дореволюційного часу, який здобув освіту в Колпанській семінарії. Походив він із селянської родини Північної Інгерманландії. Жодного росіянина в цьому першому повстанні не брало участі, також жодного фіна. Сталося воно суто місцевими силами» (Пюккенен 2007).

Одна з рот у повній бойовій готовності несла чергування з охорони с. Кір'ясало. Інші розташовувалися на фінській території біля радянсько-фінського кордону, де займалися навчанням та вишколом. Чисельно батальйон потроху збільшувався за рахунок добровольців з віддалених сіл та колишніх вояків Західно-Інгерманландського полку після його розформування О. Родзянком. Кількість батальйону збільшилась на 300–400 вояків та 2 кулемети після того, як до Фінляндії з боями пробився і попросив Тимчасовий комітет прийняти його під загальне командування селянський партизанський загін. Він складався переважно з мешканців селищ, розташованих навколо Ладозького озера. Оперативно Інгерманландський батальйон був підпорядкований командирі 2-ї дивізії Фінської армії генерал-майору Й. Тсьофу (Musayev 2000, с. 108).

Крім того, пароплав «Зразковий», команда якого складалася з інгерманландців, перейшов до фінських вод Ладозького озера і надав себе у розпорядження новоствореної республіки. Разом із ще кількома шхунами він склав основу її невеликої флотилії. Командування і все діловодство як у Тимчасовому комітеті, так і в батальйоні велося фінською мовою. Навчання особового складу здійснювалось за статутами Фінської армії. Не дивлячись на те, що Визвольній армії Республіки Кір'ясало бракувало досвідчених офіцерів, її командир категорично відмовився від їх набору з числа росіян та фінів. 27 липня 1919 р. підполковник Ю. Ельфенгреном, дізнавшись від розвідників про початок нової хвилі терору проти населення на підконтрольних російським комуністам територіях, надав наказ особовому складу Північно-Інгерманландського полку розпочати звільнення Інгерманландії від більшовицького панування. З військової точки зору момент для початку літнього наступу був неприйнятним. Час для антирадянських сил був згаяний. Червоній армії вдалося зупинити наступ військ Північного корпусу на Петроград, а Фінляндія не ризикнула самотужки розпочинати широкомасштабну війну проти Радянської Росії. Тому інгерманландцям довелося діяти самотужки, розраховуючи тільки на власні сили. За задумом Ю. Ельфенгрена Північно-Інгерманландський батальйон почав рух на територію Карельського півострова за двома напрямками: на південь у бік Лемболового та на схід на Нікуляси, намагаючись захопити червоних у «кліщі» та примусити їх до здачі у полон (Мусаев 2001, с. 119).

Початок наступу виявився вдалим. Використовуючи чинник тактичної раптовості, основним силам інгерманландців, які обійшли із заходу Лемболівське озеро, вдалося захопити застави у Коркеамякі, Термоліово, Мустолове та Кайдоліово і змусити радянські прикордонні частини відійти вглиб Карельського перешийку. На «плечах» відступаючого ворога Північно-Інгерманландський батальйон увійшов у село Лемболіово, яке знаходилося у 20 км від старого кордону, і розгромив місцеву раду. А в селі Накколіово було оточено штаб 3-го прикордонного батальйону. На схід від Лемболівського озера інгерманландські вояки, обійшовши з флангів частини прикордонників, змусили їх відійти у напрямі на Васкеліово та захопили села Коросари, Соєліово та Катумі. 28 липня інший загін, що наступав уздовж узбережжя Ладозького озера, зайняв Верхні та Нижні Нікуляси, відтіснивши червоних до с. Тезоріово. Через дві доби ними були звільнені села Пеємякі та Путекеліово (РГВА, оп. 3, дело 97, с. 108).

На кілька діб в руках інгерманландців опинилась вся прикордонна смуга протяжністю 20–30 км вглиб радянської території. На звільнених територіях вони розправлялись з ненависними представниками комуністичної влади, звільняли ув'язнених, повертали селянам вкрадене у них майно. Проте російські більшовики дуже швидко оговтались і після підходу регулярних військ (п'яти каральних комуністичних загонів загальною чисельністю 1 500 вояків), перейшли у контрнаступ. Впродовж 1–2 серпня 1919 р. повстанці через брак боєприпасів та невміння користуватись трофейними кулеметами, залишили майже всі завойовані ними позиції. Ефективну оборону вдалося організувати лише на підступах до столиці на території Кір'ясальського виступу. Всі телеграми Ю. Ельфенгрена до військового керівництва Фінляндії щодо надання військової допомоги його загону залишились без відповіді. Запеклі бої також розгорнулись і на берегах Ладозького озера, де діяла окрема невелика група повстанців, до якої долучились місцеві мешканці. Для того, щоб вибити звідси інгерманландських вояків, червоні спрямували із Шліссельбурга до Ладозького озера міноносці «Величний» та «Витривалий», які зі своєї бор-

тової артилерії піддали обстрілу захоплені біля озера противниками більшовиків поселення. 2 серпня 1919 р. після висадки з міноносців більшовицькому десанту вдалося захопити Верхні та Нижні Нікуляси (Musayev 2000, с. 50; Мусаев 2001, с. 115).

Літній наступ (липень-серпень) 1919 р. вглиб радянської території на Карельському півострові не викликав масштабного повстання серед місцевого населення, більшість якого зайняло вичікувальну позицію щодо вояків Північно-Інґерманландського батальйону та їх спроб визволити їх край з-під радянської окупації. 9 серпня 1919 р. Червона армія вибила інґерманландців із зайнятих сіл і навіть увійшла до Кір'ясала. Однак, не бажаючи провокувати Фінляндію на відкрите військове втручання, наступного дня більшовики відступили. Фіни ж, незадоволені діями Ю. Ельфенгрена, закрили зі свого боку кордон і зняли його з посади командувача Збройних сил Північної Інгрії і поставили на його місце загартованого командира Е. Ріхтіємі, який бився з більшовиками в Біломорській Карелії та Естонії як доброволець. Проте ця відставка не заважала Ю. Ельфенгрену протягом літа-осені 1919 р. налагоджувати контакти з представником М. Юденича у Фінляндії генералом О. Гулевичем і главою Північно-Західного уряду С. Ліанозовим. Фінансова допомога, яка була надана білими, дозволила інґерманландцям відкрити новий госпіталь, отримати нові поставки зброї та боєприпаси і, навіть, запровадити власну військову уніформу, яка була пошита з сірого сукна і значно відрізнялася від фінського та російського зразків. Для того, щоб узгодити свої плани з діями Ю. Ельфенгена в Північній Інгрії, в Кір'ясало при його штабі в Нікуляси перебувало 4 офіцери армії М. Юденича (Musayev 2000, с. 126).

Однак відносини з Північно-Західною армією було важко назвати безхмарними. М. Юденич через О. Гулевича вимагав від Ю. Ельфенгрена розміщення в Кір'ясало російських білих елементів для відкриття «другого фронту». Ю. Ельфенгрен, намагаючись вести самостійну гру, доводив йому неможливість цього. Недовіра уряду Фінляндії до Білого руху, який відкладав визнання незалежності Фінляндії до Установчих Зборів, могло призвести до припинення допомоги повстанцям. У свою чергу постать самого Ю. Ельфенгрена викликала у багатьох фінських військових (особливо у єгерів, які воювали в Першу світову на боці німців) підозру в про-російській орієнтації. Та й перекидання білих через свою територію Фінляндія, найімовірніше, не допустила б. Правлячі кола Фінляндії тим часом починали готувати ґрунт для укладання мирного договору з Радянською Росією. Переговори кілька разів розпочиналися та зривалися через територіальні питання (Пюккенен 2007).

В таких складних зовнішньополітичних умовах уряд, військове керівництво та громадяни Республіки Кір'ясало могли розраховувати виключно на власні сили. Для захисту столиці молоді республіки від дій диверсійних груп та військових загонів червоних були споруджені окопи та дротяні загородження. Північно-Інґерманландський батальйон був перетворений у полк, чисельність якого восени 1919 р. нараховувала понад 1 500 вояків. В урочистій обстановці, особовий склад полку був приведений до військової присяги та отримав новий полковий жовто-синьо-червоний прапор. Організаційно Північно-Інґерманландський полк складався з трьох самостійних батальйонів. Крім того, було сформовано окрему кулеметну команду, навчальну команду для підготовки командного складу та команду зв'язку. Були побудовані хлібопекарні, комори, різні майстерні, засновано військовий музичний оркестр. Щоб не розкидатися по дрібних селах прикордоння та зберегти полк зосередженим, один батальйон під керівництвом Тірранена базувався у Кір'ясало, інший батальйон, господарська частина та штаб Ю. Ельфенгрена перебували у фінському селі Раасулі (сучасне Оріхове). Біля узбережжя Ладозького озера розташовувався третій батальйон. Для підтримання зв'язку підрозділів з Кір'ясало та Рауту був проведений телефонний зв'язок. Наприкінці липня – на початку серпня в місті Нарва-Йиесуу з дозволу генерала Й. Лайдонера був сформований новий Західний Інґерманландський полк. Командування полком, замість майора Уймонена, що відбув у Фінляндію, прийняв на себе інґерманландець капітан Еміль Пекканен. На початок серпня 1919 р. у полку перебувало 1 165 вояків, які займали бойові позиції між озерами Копенське, Глибоке та Бабинське (Пюккенен 2007; Musayev 2000, с. 52).

31 серпня 1919 р. у с. Куземкіно, зайнятому інґерманландськими загонами, було створено Комітет Західної Інгрії (голова – К. Тюнні). У своїй діяльності комітет засуджував дії підполковника Ю. Ельфенгрена та шукав порозуміння з російською контрреволюцією, погодившись на автономію для інґерманландців після перемоги білих над більшовиками. Ця розбіжність в орієнтаціях північних інґерманландців на Фінляндію, а південних – на «уряд Південно-Західної області Росії», значно послабила визвольний рух інґерманландських фінів та перешкоджала координації спільних дій їх двох керівних центрів. 28 серпня 1919 р., після реорганізації Північного корпусу у Північно-Західну армію, 18 тис. її вояків під керівництвом генерала М. Юденича з території Естонії розпочали вирішальний наступ на Петроград. Білим доволі швидко вдалося

прорвати більшовицький фронт і зайняти Ямбург та Кикерино, 16 жовтня оволодіти Червоним Селом, а 17 жовтня захопити Гатчину, 20 жовтня 1919 р. вийти на Пулковські висоти, але тут їх подальший наступ зупинився. 15 жовтня 1919 р. естонсько-інгерманландські загони, що наступали на північному фланзі білих, захопили селища Коваші, Гостилиці та село Петрівське на околицях Оранієнбаума, але форти Сірий Кінь та Червона Гірка цього разу взяти не вдалося. Бої затягнулись до кінця жовтня, інгерманландці зазнали значних втрат, проте так і не змогли прорвати оборону противника. Не допомогла їм навіть вогньова підтримка 15-дюймової артилерії британського монітора «Еребус». В таборі союзників почалися сварки. Червоні під керівництвом Л. Троцького зуміли створити чисельну перевагу та відкинути інгерманландців, які разом з іншими частинами Північно-Західної армії почали з боями відступати до кордону з Естонією. 21 (за іншими даними 22-го) вересня 1919 р. відновлений на посаді командира Північно-Інгерманландського полку (840 вояків) підполковник Ю. Ельфенгрєн, не дочекавшись військової допомоги від фінів, надав наказ про початок наступу по звільненню Інгерманландії від більшовиків (Пюккенен 2007; Musayev 2000, с. 52–54).

Цей наступ розглядався в планах білих та інгерманландців як відволікаючий маневр, який повинен був відтягнути на Карельський перешийок сили Червоної армії, та polegшити армії М. Юденича завдати вирішального удару по більшовицькому Петрограду. Проте цього не сталося. За роковою випадковістю, а ні сам Ю. Ельфенгрєн, а ні його молодший брат Євген-Володимир Ельфенгрєн, який перебував на посаді начальника штабу полку, не знали, що генерал М. Юденич на той момент вже зазнав нищівної поразки під Пулковим і червоні перекинули на Карельський перешийок великі сили. В цих умовах Північно-Інгерманландський полк та його командування могли розраховувати тільки на власні сили та підтримку населення. За планом наступаючих 1-й та 2-й батальйони Північно-Інгерманландського полку, зосереджені в Кір'ясало, під командуванням ротмістра Е. Вармавуорі та єгер-лейтенанта О. Карлссона, мали просуватися в лемболівському напрямку, 1-й батальйон через села Мустолове та Лемболове, а 2-й через лемболівський пасторат, 3-й батальйон, що знаходився в Таннарі на узбережжі Ладозького озера на фінській стороні кордону, мав наступати у напрямку Нижніх та Верхніх Нікуляс. Таким чином, Лемболівське озеро охоплювалося б інгерманландцями з двох сторін. Потім наступаючі об'єднаними силами мали вийти до залізничної станції Грузино і захопити її (Musayev 2000, с. 55).

Кульмінацією наступу мало стати взяття Токсова – основного культурного та економічного центру Північної Інгерманландії. Ю. Ельвенгрєн дав наказ двом воякам свого полку Т. Маркку та А. Саволайнену встановити інгерманландський прапор на вершині Понтусової гори в Токсово. На самому початку наступу військова удача супроводжувала інгерманландців. Червоні не очікували загострення на цій ділянці фронту. 22–23 жовтня, основні сили під командуванням Ю. Тірранена доволі швидко зайняли селища Коркіамякі, Кайдолово, Лемболово та Керро, потім захопили Гарболово, вийшли до залізниці та атакували станцію Грузино. Червоноармійці, котрі обороняли станцію, відступили. Показово, що російські більшовики вже під час перших боїв з ельфєгрєнівцями, вимушені були використовувати різноманітні імпровізовані з'єднання. Так, в один із перших боїв з загонами Ю. Ельфєнгрєна вступила рота фінських інтернаціоналістів – «червоних фінів», які були перекинуті залізницею на станцію Пері. У цей час 3-й інгерманландський батальйон, який наступав уздовж ладозького узбережжя, зайняв Нікуляси, Няссі і Волоярви, просунувся до Тозеро, прагнучи також вийти до залізничної лінії. Досягти наміченої мети він не зміг, зустрівши сильний опір і витративши свій боєзапас. Під час бою наступальна сторона втратила двоє загиблих та шестеро поранених вояків. Крім того, до лав 3-го батальйону пристала маса неозброєних цивільних осіб, які переховувалися від більшовиків у лісах. 23 жовтня 1919 р. на підтримку сил Північно-Інгерманландського полку загін фінських вояків зробив вилазку на територію Карельського перешийку і атакував радянську прикордонну заставу біля Старої Алаксюля, але був відкинутий (Musayev 2000, с. 56).

На цьому допомога фінів інгерманландцям закінчилась. Обіцяний ними ешелон зі зброєю та боєприпасами був затриманий на фінській території і в Рауту не прибув. Перед самим виступом вглиб Північної Інгрії загін Ю. Ельфєнгрєна отримав від Генерального штабу Збройних Сил Фінляндії тільки топографічні карти цього району. Поразка М. Юденича під Петроградом дозволила більшовикам перекинути до Карелії додаткові сили, кістяк яких складали комуністичні батальйони, частини Тульського та 34-го батальйону внутрішньої оборони Петрограда. До цього треба додати, що штаб підполковника Ю. Ельфєнгрєна з початком військової операції доволі швидко втратив зв'язок зі своїми підрозділами і не зміг попередити їх командирів про небезпеку, що насувалась. 23 жовтня 1919 р. при підтримці бронепотяга та декількох тридцятигармат більшовики досить швидко вибили ельфєнгрєнівців зі станції Грузино і

розпочали наступ на Леболово, яке захопили 26 жовтня. Наступного дня інгерманландці були вимушені з боями залишити Мустолово та Мураово (Musayev 2000, с.56).

На нікуляському напрямі 29 жовтня 1919 р. червоні відкинули ельфенгрєнівців від Салоккуля і впродовж двох діб захопили Нижні та Верхні Нікуляси. Найбільш загрозливою виявилась ситуація для 3-го батальйону Північно-Інгерманландського полку, особовому складу якого вдалося відбити всі атаки ворога. Проте в ході цих боїв загинув командир батальйону Т. Кестиля, а над самим підрозділом нависла загроза ворожого оточення та знищення. Щоб не допустити цього, 2-й батальйон лейтенанта Карлссона відбив у червоних міст через Лемболовське озеро, давши можливість воякам 3-го батальйону здійснити переправу та вийти з оточення. Після жорстоких боїв у прикордонній смузі 3 жовтня інгерманландські частини відійшли на фінську територію до Кір'ясало. 5 листопада відбулася нарада штабу у Раасулі (Орехово). Було вирішено розпочати новий наступ після отримання боєприпасів та поповнення лав полку новими добровольцями. Для цього було зібрані всі розкидані залишки полку чисельністю близько 1000 осіб і 16 кулеметів. Кір'ясало було укріплено окопами та дротяними загородами. Залізниця Рауту – Раасулі була демонтована. Однак, незважаючи на численні прикордонні сутички, у листопаді 1919 року третього широкомасштабного наступу не сталося (Мусаєв 2001, с. 132).

2 лютого 1920 р. РРФСР і Естонія уклали в Тарту мирний договір, за яким Західна Інгерманландія визнавалася естонською територією, всі військові частини інгерманландців, які перебували на її території, розформовувалися. Розформування Західно-Інгерманландського полку відбувалося поступово і до кінця травня 1920 р. він виконував функції підрозділу естонської прикордонної варті. Останні бійці полку були демобілізовані 7 червня 1920 р. (Мусаєв 2001, с. 148).

Лише селище Кір'ясало залишалось островцем інгерманландської незалежності. Ю. Ельфєнгрен продовжував підготовку нового наступу. З Фінляндії надійшли 4 гармати, формувалась власна артилерійська батарея. Північно-Інгерманландський полк набував рис маленької регулярної армії. До лютого 1920 р. в полку налічувалось 1 667 вояків. До речі, ще 16 листопада 1919 р. для підняття морального духу бійців Тимчасовий комітет Північної Інґрії заснував орден та медалі за заслуги у справі національного визволення Інгерманландії. Наприкінці року фіни остаточно відмовилися підтримати новий план походу углиб радянської території. На жаль, Фінляндія, побоюючись вторгнення більшовиків, погодилася в 1920 році на входження Інгерманландії до складу Росії. Державна рада Фінляндії прийняла рішення розпустити Північно-Інгерманландський полк, замінивши його на регулярні фінські частини. Цілий рік, аж до розформування, загін виконував функції прикордонної охорони. Послуг Ю. Ельфєнгрена фіни більше не потребували – він був відправлений у відставку в лютому 1920 р. 16 грудня 1920 р. Північно-Інгерманландський батальйон провів останній парад у Кір'ясало. У Валк'ярві на прощальному параді на льоду озера, було зачитано наказ міністра оборони Фінляндії Бруно Яландера про розформування Північно-Інгерманландського особливого батальйону. Після богослужіння о 9-й годині 48 хвилин командир полку капітан Ю. Сіхво віддав особовому складу батальйону історичний наказ – марш на фінську сторону. До Фінляндії пішли і 348 мирних жителів Кір'ясала з худобою (Мусаєв 2001, с. 279).

Республіка Північна Інгерманландія як державне утворення припинила своє існування. Питання історії визвольної боротьби інгерманландських фінів проти російського поневолення у XX ст. відноситься до розряду слабо досліджених тем європейської історії. Понад 300-річне перебування Інґрії у складі Росії (Російської імперії, СРСР та сучасної Російської Федерації) через асиміляторську політику комуністичного керівництва, масові репресії та депортації найкращих представників цього народу майже повністю стерло з пам'яті її сучасних громадян саму назву цієї країни, перетворивши на Terra Incognita для більшості з них її історію, культуру та традиції.

Тільки остаточна перемога України у боротьбі з рашизмом та розпад путінської Росії надасть новий історичний шанс всім її поневоленим народам повернути історичну справедливість і відродити власні державні утворення.

Список джерел та літератури

100-летнему юбилею образования Республики Северная Ингрия посвящается... Часть 1, 2019, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ingrian.livejournal.com/60604.html>

100-летнему юбилею образования Республики Северная Ингрия посвящается... Часть 2, 2019, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ingrian.livejournal.com/60733.html>

- КОВАЛЬОВ, Д. В., 2019, Республіка Кір'ясало – державницький проект фінів-інгерманландців [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalov_Denys/Respublika_Kiriasalo__derzhavnytskyi_proiekt_finiv-ingermanlandtsiv.pdf?
- КОВАЛЬОВ, Д., 2015, Боротьба Північної Інгрії за самостійність. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://initiativenational.blogspot.com/2015/07/kirjasalon-tasavalta.html>
- МУСАЕВ, В. И., 2001, Политическая история Ингерманландии в конце XIX–XX веке. Кишинев: Nestor-Historia.
- НИКОЛАЄВ, М., 2019, Північна Інгрія: як фіни-інгерманландці боролись за незалежність від Росії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://was.media/2019-12-12-vilna-ingrija/>
- ПЮККЕНЕН, А., 2007, Ингерманландцы и Белое движение. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.conflicts.rem33.com/images/Finland/Inkeri%20Pukkenen%203.html>
- ПЮККЕНЕН, А., ТИАЙНЕН, А., 2012, Ингрия в огне. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.conflicts.rem33.com/images/Finland/INGRIA%20V%20OGNE.html>
- Республіка Північна Інгрія. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Республіка_Північна_Інгрія
- РОДЗЯНКО, А. П., 1920, Воспоминания о Северо-Западной армии. Берлин: Пресса.
- Российский государственный военный архив (РГВА). Ф. 190, оп. 3, дело 47, с. 17.
- Российский государственный военный архив РГВА. Ф. 190, оп. 3, дело 254, с. 23, 34.
- Российский государственный военный архив РГВА. Ф. 25888, оп. 3, дело 97, с. 108.
- ХИРВИНОВ, С., 2006, Кирьясала – шанс к спасению Ингрии. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mariuver.info/rus/articles/soc/2006/08/08.html>
- АХТИ, М., 1987, Salatiiton aariviivat. Oikeistoradikalismi ja hyokkaava idanpolitiikka 1918–1919. Espoo.
- MUSAYEV, V., 2000, The Ingrian Question as a Historical and Political Phenomenon. Praga.
- VIHAVAINEN, T., 2011, Itäraja häviää: Venäjä ja Suomen kaksi vuosisataa. Helsinki: «Otava».

References

- 100-letnemu yubileiu obrazovaniia Respubliki Severnaia Ingriia posviashchaetsia... Chast 1, 2019, [Dedicated to the 100th anniversary of the formation of the Republic of Northern Ingria... Part 1]. [Online]. Available from: <https://ingrian.livejournal.com/60604.html> [In Russian].
- 100-letnemu yubileiu obrazovaniia Respubliki Severnaia Ingriia posviashchaetsia... Chast 2, 2019, [Dedicated to the 100th anniversary of the formation of the Republic of Northern Ingria... Part 2]. 2019, [Online]. Available from: <https://ingrian.livejournal.com/60733.html> [In Russian].
- AHTI, M., 1987, Salatiiton aariviivat. Oikeistoradikalismi ja hyokkaava idanpolitiikka 1918–1919. Espoo. [In Finnish].
- KHIRVINOV, S., 2006, Kiriasala – shans k spaseniiu Ingrii [Kiriasala – a Chance to Save Ingria]. [Online]. Available from: <http://www.mariuver.info/rus/articles/soc/2006/08/08.html> [In Russian].
- KOVALIOV, D. V., 2019, Respublika Kirjasalo – derzhavnytskyi proekt finiv-ingermanlandtsiv [The Republic of Kirjasalo is a state project of the Ingrian Finns]. [Online]. Available from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalov_Denys/Respublika_Kiriasalo__derzhavnytskyi_proiekt_finiv-ingermanlandtsiv.pdf? [In Ukrainian].
- KOVALIOV, D., 2015, Borotba Pivnichnoi Ingrii za samostiinist [Northern Ingria's Struggle for Independence]. [Online]. Available from: <https://initiativenational.blogspot.com/2015/07/kirjasalon-tasavalta.html> [In Ukrainian].
- MUSAEV, V. I., 2001, Politicheskaia istoriia Ingermanlandii v kontse XIX–XX veke [Political history of Ingria in the Late 19th – 20th centuries]. Kishinev: Nestor-Historia. [In Russian].
- MUSAYEV, V., 2000, The Ingrian Question as a Historical and Political Phenomenon. Praga. [In English].
- NIKOLAIEV, M., 2019, Pivnichna Ingriia: yak finy-ingermanlandtsi borolys za nezalezhnist vid Rosii [Northern Ingria: How the Ingrian Finns Fought for Independence from Russia]. [Online]. Available from: <https://was.media/2019-12-12-vilna-ingrija/> [In Ukrainian].
- PIUKKENEN, A., 2007, Ingermanlandtsy i Beloe dvizhenie [Ingrians and the White Movement]. [Online]. Available from: <http://www.conflicts.rem33.com/images/Finland/Inkeri%20Pukkenen%203.html> [In Russian].
- PIUKKENEN, A., 2012, TIAINEN, A. Ingriia v ogne [Ingria on Fire]. [Online]. Available from: <http://www.conflicts.rem33.com/images/Finland/INGRIA%20V%20OGNE.html> [In Russian].
- Respublika Pivnichna Ingriia [Republic of Northern Ingria]. [Online]. Available from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Respublika_Pivnichna_Inhriia [In Ukrainian].

RODZIANKO, A. P., 1920, Vospominaniia o Severo-Zapadnoi armii [Memories of the North-Western Army]. Berlin: Pressa. [In Russian].

Rossiiskii gosudarstvennyi voennyi arkhiv (RHVA) [Russian State Military Archive]. F. 190, op. 3, delo 47, s. 17. [In Russian].

Rossiiskii gosudarstvennyi voennyi arkhiv (RHVA) [Russian State Military Archive]. F. 190, op. 3, delo 254, s. 23, 34. [In Russian].

Rossiiskii gosudarstvennyi voennyi arkhiv (RHVA) [Russian State Military Archive]. F. 25888, op. 3, delo 97, s. 108. [In Russian].

VIHAVAINEN, T., 2011, Itäraja häviää: Venäjä ja Suomen kaksi vuosisataa. Helsinki: «Otava». [In Finnish].

Північна Інгрія та її збройні формування у боротьбі за державну незалежність у 1918–1920 рр.

В статті акцентується увага, що питання історії визвольної боротьби інгеманландських фінів проти російського поневолення у XX ст. відноситься до розряду слабо досліджених тем європейської історії. Автори наголошують, що понад 300-річне перебування Інгрії у складі Росії (Російської імперії, СРСР та сучасної Російської Федерації) через асиміляторську політику комуністичного керівництва, масові репресії та депортації найкращих представників цього народу майже повністю стерло з пам'яті її сучасних громадян саму назву цієї країни, перетворивши на Terra Incognita для більшості з них її історію, культуру та традиції. Характеризуючи історіографію проблеми автори зазначають, що а ні істориками радянської доби, а ні сучасними російськими істориками ця тема не лише не досліджується, але навіть не згадується і є фактично забороненою. Автори зазначають, що метою даної статті є спроба за допомогою доступних історичних джерел, зокрема й архівних матеріалів, висвітлити історію створення військових формувань Республіки Північна Інгрія та дослідити їх участь у нерівному збройному протистоянні з більшовицькою Росією у 1919–1920 рр. В статті акцентується увага, що завдяки підтримці свого населення, вояки Визвольної армії Республіки Кір'ясало з липня 1919 р. по грудень 1920 р. не тільки чинили успішний опір більшовицьким окупантам, але двічі переходили у сміливі наступи, безпосередньо загрожуючи столиці радянської Росії. У висновках авторами наголошується, що тільки остаточна перемога України у боротьбі з рашизмом та розпад путінської Росії надасть новий історичний шанс всім її поневоленим народам повернути історичну справедливість і відродити власні державні утворення.

Ключові слова: Республіка Північна Інгрія, інгеманландці, боротьба за незалежність, більшовизм, окупація, інгеманландські військові формування.

Yurii Kaliberda, Candidate of Historical Sciences, Lecturer, Technological College of the Dnipro State Agrarian and Economic University.

Юрій Каліберда, кандидат історичних наук, викладач ВСП «Технологічний фаховий коледж Дніпровського державного аграрно-економічного університету».

ORCID ID: <https://orcid.org/0009000611141898>

Viktor Pylypenko, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Ethnology and Local Lore, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Віктор Пилипенко, кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4397-9039>

Received: 20.03.2025

Advance Access Published: April, 2025